

PIRMASIS BŽŪP RAMSTIS. I. BENDRAS ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ RINKŲ ORGANIZAVIMAS (BRO)

BRO apima pagal bendrą žemės ūkio politiką (BŽŪP) numatytas rinkos priemones. Vieną po kitos įvykdžius reformas, 2007 m. 21 BRO buvo sujungtas į vieną BRO, apimančią visus žemės ūkio produktus. Persvarstant BŽŪP bendra žemės ūkio politika taip pat buvo vis labiau orientuojama į rinkas, o intervencinių priemonių reikšmė mažėjo – šiuo metu jos laikomos stabilumo užtikrinimo priemonėmis ir taikomos tik krizės atveju.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 38–44 straipsniai, Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES\) Nr. 1308/2013](#) ir [Tarybos reglamentas \(ES\) Nr. 1370/2013](#).

ĮŽANGA. 21 BRO SUJUNGIMAS Į VIENĄ BRO

BRO – tai esminė BŽŪP dalis nuo pat šios politikos sukūrimo: vykdant BRO sukurtos rinkų rėmimo schemas, suskirstytos pagal žemės ūkio sektorius.

BRO buvo nustatytas siekiant įgyvendinti BŽŪP tikslus (SESV 40 straipsnis), t. y. stabilizuoti rinkas, užtikrinti deramą ūkininkų gyvenimo lygį ir didinti žemės ūkio našumą. BRO taikomas SESV I priede nurodytiems produktams. Jis apima įvairias priemones, kurias taikant kontroliuojama šių produktų gamyba ir prekyba jais Europos Sąjungoje. Įgyvendinant tas priemones suteikiamos įvairios garantijos, atsižvelgiant į atitinkamų produktų ypatumus. BRO rinkos priemonės yra pirmojo BŽŪP ramsčio dalis.

Iki 2007 m., kai įsigaliojo vienas BRO ([Reglamentas \(EB\) Nr. 1234/2007](#)), buvo atskirai vykdomas 21 BRO, kiekvienas iš jų buvo taikomas konkrečioms produktams ir reglamentuojamas pagal atskirus pagrindinius reglamentus. Pradžioje BRO buvo iš esmės paremtas garantuotosiomis kainomis, kurios vėliau buvo palaipsniui mažinamos, skiriant tiesioginę paramą ir teikiant kompensacijas – pradžioje visų išlaidų, vėliau dalines. 2003 m. įvykdžius reformą ([3.2.3](#)) didžioji dalis tiesioginės paramos, įtrauktos į įvairius BRO, pamažu atsieta nuo gamybos (įdiegus bendrosios išmokos schema) ir iš BRO reglamentų iš pradžių perkelta į [Reglamentą \(EB\) Nr. 1782/2003](#), paskui, patvirtinus BŽŪP reformos patikrinimą, – į [Reglamentą \(EB\) Nr. 73/2009](#).

Taigi vieną po kitos įvykdžius reformas, intervencinės priemonės gerokai pakeistos – šiuo metu jos laikomos stabilumo užtikrinimo priemonėmis, t. y. taikomos tik kilus

krizėms, susijusioms su dideliais rinkų sutrikimais. Pažymėtina, kad iš kainos paramos priemonių išliko tik intervencinės kainos (garantuotoji kaina, kurios nepasiekus valstybių narių paskirta intervencinė institucija perperka pagamintus kiekius ir juos saugo). Intervencijos mastas buvo labai sumažintas (žr. tolesnę pastraipą dėl BRO finansavimo iš ES biudžeto).

PO 2013 M. TAIKOMAS NAUJAS BRO

Su BRO susijusios taisyklės itin sudėtingos: pagrindiniame BRO reglamente yra 232 straipsniai, be to, yra daug taisyklių, nustatytų deleguotuosiuose ir įgyvendinimo aktuose.

BRO nuostatose nurodomi žemės ūkio produktai, kuriems taikomas BRO. Jis apima vidinį aspektą (rinkų intervencinės priemonės, rinkodaros taisyklės ir su gamintojų organizacijomis susijusios taisyklės) ir išorinį aspektą – prekybą su trečiosiomis valstybėmis (importo ir eksporto sertifikatai, importo muitai, tarifinių kvotų valdymas, eksporto gražinamosios išmokos ir kt.). Pagal BRO taip pat numatytos įmonėms ir valstybės pagalbai taikomos konkurencijos taisyklės. Jis taip pat apima bendrąsias nuostatas dėl išimtinių priemonių (tai, be kita ko, rinkos sutrikimų, atsirandančių dėl kainų svyravimo ar kitų įvykių, prevencijos priemonės, paramos gyvūnų ligų atvejais priemonės ir dėl visuomenės, gyvūnų arba augalų sveikatai kylančios rizikos vartotojų prarandamo pasitikėjimo didinimo priemonės, taip pat suderintų veiksmų, kurių imamasi sunkių rinkos sutrikimų laikotarpiais, priemonės) ir dėl naujo žemės ūkio sektoriaus krizių rezervo.

Šis rezervas – nauja priemonė, skirta žemės ūkio sektoriui remti ištikus krizėms, kurios daro poveikį gamybai ir (arba) paskirstymui. Rezervas sudaromas pagal finansinės drausmės mechanizmą kasmet mažinant tiesiogines išmokas ([Reglamentas \(ES\) Nr. 1306/2013](#)). Finansinės drausmės principas taikomas tik tiesioginėms išmokoms, viršijančioms 2 000 EUR. Jeigu rezervas tam tikrais metais nepanaudojamas, jo lėšos išmokamos ūkininkams. 2014–2020 m. laikotarpiu rezervas padalytas į septynias lygias metines dalis po 400 mln. EUR (taigi bendra suma – 2,8 mlrd. EUR). Krizių rezervas gali būti naudojamas išimtinėms kovos su rinkų sutrikimais priemonėms finansuoti.

Viešosios intervencijos ir privataus saugojimo pagalbos sistemos buvo peržiūrėtos siekiant padidinti jų reagavimo spartą ir veiksmingumą. Intervencijos laikotarpis, taikomas sviestui ir nugriebto pieno milteliams, pratęstas vienu mėnesiu. Viršijus tam tikras ribas pienui ir nugriebto pieno milteliams numatyti automatiškai taikomi viešieji konkursai. Didžiausias sviesto kiekis, kuris gali būti superkamas fiksuota kaina, buvo padidintas iki 50 000 tonų. Be to, tam tikrų rūšių sūriui, paženklinam saugoma kilmės vietos nuoroda arba saugoma geografinė nuoroda, gali būti taikoma pagalba privačiam saugojimui.

Kalbant apie pasiūlos kontrolės priemones, nuo 2017 m. rugsėjo 30 d. nebetaikoma cukraus kvotų sistema. Naujo BRO nuostatose buvo numatyta, kad vynmedžių sodinimo teisių sistema baigs galioti 2015 m. pabaigoje. Šiuo metu įdiegta 2016–2030 m. taikytina leidimų sodinti naujus vynmedžius išdavimo tvarka (pagal 2012 m. gruodžio mėn. aukšto lygio darbo grupės vyno klausimais rekomendacijas). Leidimų sodinti vynmedžius skaičius galės būti didinamas iki 1 proc. per metus.

Kaip ir planuota, pieno sektoriuje kvotų sistema baigė galioti 2015 m. kovo 31 d. Į naują reglamentą įtrauktos vadinamojo mažojo pieno dokumentų rinkinio nuostatos, susijusios su sutartiniais santykiais pieno sektoriuje ir pieno produktais ([Reglamentas \(ES\) Nr. 261/2012](#)). Jomis siekiama didinti pieno gamintojų derybinę galią tiekimo grandinėje. Taikant šias priemones valstybėms narėms suteikiama galimybė įpareigoti sudaryti rašytines ūkininkų ir pieno perdirbėjų sutartis. Pagal šias priemones ūkininkai taip pat gali kolektyviai derėtis dėl sutarčių, veikdami per gamintojų organizacijas. Gamintojų organizacijos taip pat gali reguliuoti sūrių, paženklintų saugoma kilmės vietos nuoroda ir saugoma geografine nuoroda, pasiūlą. 2016 m. lapkričio mėn. Europos Komisija paskelbė antrąją ataskaitą dėl pieno dokumentų rinkinio įgyvendinimo ir padarė išvadą, kad taikant šį rinkinį sustiprinama pieno gamintojų padėtis tiekimo grandinėje.

Be to, pratęstos vaisių ir pieno vartojimo skatinimo mokyklose programos, o vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programai skiriamas metinis biudžetas nuo 90 mln. EUR padidintas iki 150 mln. EUR. [Reglamentu \(ES\) 2016/791](#) pagerintas šių programų veikimas.

Nuostatos, susijusios su gamintojų organizacijomis, gamintojų organizacijų asociacijomis ir tarpšakinėmis organizacijomis, išplėtos ir taikomos visiems sektoriams, siekiant stiprinti ūkininkų derybinę galią. Tam reikalingos lėšos skiriamos iš kaimo plėtros biudžeto. Be to, gamintojų organizacijos, veikiančios alyvuogių aliejaus, lauko augalų ir galvijienos sektoriuose, kolektyvinėse derybose tam tikromis sąlygomis gali dalyvauti savo narių vardu. Tam tikrais atvejais Komisija pripažintoms gamintojų organizacijoms, jų asociacijoms ir pripažintoms tarpšakinėms organizacijoms gali leisti imtis laikinų priemonių, kuriomis siekiama stabilizuoti rinkas (pavyzdžiui, pašalinimas iš rinkos arba privačių veiklos vykdytojų vykdomas saugojimas).

Naujame reglamente išlaikomos eksporto į trečiąsias valstybes gražinamosios išmokos, tačiau tai taikoma tik tam tikriems produktams ir jeigu ES vidaus rinkos sąlygos atitinka išimtinėms priemonėms nustatytas sąlygas.

Derantis dėl BRO reformos, keblus klausimas buvo BŽŪP suderinimas su Lisabonos sutartimi (visų pirma reikia paminėti klausimus dėl SESV 43 straipsnio 3 dalies, pagal kurią sprendimą priima vien Taryba, taikymo). Taigi šiuo metu tam tikros priemonės, susijusios su viešąja intervencija ir privačiu saugojimu, produktų platinimo mokyklose programomis, eksporto gražinamosiomis išmokomis ir cukraus sektoriumi, priskiriamos išimtinėi Tarybos kompetencijai (Reglamentas (ES) Nr. 1370/2013) ([3.2.1](#)).

BRO FINANSAVIMAS

BRO finansuojamas Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) lėšomis. 2017 m. visoms rinkos intervencijos priemonėms buvo skirta apie 3,1 mlrd. EUR, t. y. 6,9 proc. visų EŽŪGF išlaidų. 1 lentelėje aiškiai matoma, kad itin sumažėjo sumos, skiriamos eksporto gražinamosioms išmokoms.

1 lentelė. EŽŪGF išlaidos, susijusios su intervencija žemės ūkio rinkose (mln. EUR)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Saugojimas	173,4	93,6	- 194,6	17,4	25,1	5,1	18,4	52,4	27,6

Eksporto grąžinamosios išmokos	649,5	385,1	179,4	146,7	62,4	4,5	0,3	0,6	0,0
Kitos rinkos priemonės	3 083,5	3 454,8	3 428,3	3 344,5	3 217,2	2 579,6	2 698,0	3 185,2	3 061
Iš viso	3 906,4	3 933,5	3 413,1	3 508,6	3 304,7	2 589,2	2 716,7	3 238,2	3 088,6

Šaltinis: Komisijos finansinės ataskaitos Europos Parlamentui ir Tarybai.

Kitaip nei tiesioginei paramai ir kaimo plėtrai, lėšos rinkos priemonėms nacionaliniuose biudžetuose iš anksto neskiriamos. 2014–2020 m. laikotarpiu ES rinkos politikai skirtos lėšos, įskaitant krizių rezervą, turėtų sudaryti apie 4 proc. bendro BŽŪP biudžeto (17,5 mlrd. EUR).

BRO buvo pasitelktas kilus pieno, kiaulienos bei vaisių ir daržovių sektorių krizėms. Europos Komisija patvirtino tris paramos priemonių rinkinius – 2015 m. rugsėjo mėn., 2016 m. kovo mėn. ir 2016 m. liepos mėn. Pirmajam priemonių rinkiniui buvo skirta 500 mln. EUR. Juo siekta palengvinti finansinę ūkininkų padėtį ir sumažinti rinkų disbalansą (be kita ko, nustatant privataus kiaulienos saugojimo sistemą ir padidinant paramą privačiam sviesto ir nugriebto pieno miltelių saugojimui). 2016 m. kovo mėn. Komisija pagal BRO reglamento 222 straipsnį pirmą kartą įgyvendino vieną iš išimtinių priemonių, kuria leidžiama pieno sektoriaus gamintojų organizacijoms, tarpšakinėms organizacijoms ir kooperatyvams sudaryti savanoriškus susitarimus savo produkcijai apriboti. Šis sprendimas priimtas drauge laikinai padidinus valstybės pagalbą ir padvigubinus intervencinio pirkimo viršutinės ribas nugriebto pieno milteliams ir sviestui. Galiausiai, 2016 m. rugsėjo mėn. priemonių rinkinyje numatyta: ES lygmens sistema, kuria skatinama mažinti pieno gamybą (150 mln. EUR); suregulavimo priemonė, tam tikromis sąlygomis nustatoma ir taikoma valstybių narių pagal Komisijos pasiūlytą sąrašą (350 mln. EUR, kuriuos valstybės narės gali papildyti tos pačios apimties nacionalinėmis lėšomis); techninės priemonės, kuriomis siekiama padidinti lankstumą (pvz., susietosios paramos srityje); parama likvidumui užtikrinti ir stipresni stabilumo užtikrinimo mechanizmai (pratęsiant intervencines priemones ir pagalbą privačiam saugojimui nugriebto pieno miltelių sektoriuje). Krizių rezervas kol kas dar nebuvo panaudotas.

2016 m. sausio mėn. sukurta darbo grupė, kuriai pavesta apsvarstyti žemės ūkio rinkų politikos ateitį, 2016 m. lapkričio mėn. pateikė savo galutinę ataskaitą. Europos Parlamentas perėmė darbo grupės pasiūlymus pateikdamas papildomų pasiūlymo dėl Reglamento „Omnibus“ (2016 m. lapkričio mėn. [COM\(2016\)0605](#)) pakeitimų atliekant 2014–2020 m. daugiamečių finansinės programos laikotarpio vidurio peržiūrą ([3.2.9](#)). Spalio mėn. buvo pasiektas susitarimas su Taryba ir dokumentas buvo paskelbtas 2017 m. gruodžio mėn. ([Reglamentas \(ES\) Nr. 2393/2017](#)).

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Mažasis pieno dokumentų rinkinys ([Reglamentas \(ES\) Nr. 261/2012](#)) buvo pirmasis Europos Parlamento ir Tarybos pagal įprastą teisėkūros procedūrą priimtas aktas.

BRO buvo viena iš temų, dėl kurių, derantis dėl naujos BŽŪP, buvo diskutuojama daugiausiai. Per 2013 m. kovo mėn. mėnesinę sesiją balsuojant dėl keturių su BŽŪP susijusių reglamentų daugiausia nesutarimų buvo dėl BRO reglamento (375 nariai balsavo už, 277 – prieš). Tai visų pirma galima paaiškinti tuo, kad tame reglamente svarstyti ypač opūs klausimai, pavyzdžiui, žemės ūkio rinkų reguliavimas, konkurencijos taisyklių taikymas žemės ūkiui ir atitinkamų institucijų vaidmuo formuojant BŽŪP (ypač SESV 43 straipsnio 3 dalis). Parlamentas, veikdamas kaip viena iš teisėkūros institucijų, turėjo poveikio naujam reglamentui. Pavyzdžiui, Parlamentas pasiūlė, kad kietieji kviečiai būtų vėl įtraukti į produktų, kuriems taikoma intervencija, sąrašą, kad būtų padidinti sviestui taikomos viešosios intervencijos kiekybiniai apribojimai (50 000 tonų, nors Komisija siūlė 20 000 tonų), kad sūris, paženklintas saugoma kilmės vietos nuoroda arba saugoma geografine nuoroda, būtų įtrauktas į produktų, kurių atžvilgiu galima teikti privataus saugojimo pagalbą, sąrašą, kad būtų padidinta ES finansinės paramos vaisių ir daržovių augintojų organizacijoms ar augintojų organizacijų asociacijoms viršutinė riba, kad cukraus kvotų sistema būtų pratęsta iki 2017 m., o pasibaigus vynuodžių sodinimo teisių sistemos taikymui būtų išlaikyta leidimų sodinti vynuodžius išdavimo sistema.

Be to, Parlamentas atidžiai stebi, kaip Komisija rengia BRO srities deleguotuosius aktus, siekdamas užtikrinti, kad jie gerai derėtų su vykdančią reformą pasiektu politiniu kompromisu. Iš tikrųjų Parlamentas gali pareikšti prieštaravimų dėl šių aktų ir, kai kuriais atvejais, Komisija galėtų atitinkamą aktą panaikinti ([3.2.1](#)).

Parlamentas taip pat itin atidžiai stebi priimtas kovos su krize žemės ūkio sektoriuje priemones.

Galiausiai, kaip BRO reglamento papildymą, 2019 m. kovo mėn. Parlamentas priėmė teisėkūros rezoliuciją dėl Komisijos pasiūlymo dėl direktyvos dėl įmonių vienu kitoms taikomos nesažiningos prekybos praktikos maisto tiekimo grandinėje^[1]. Siekiant kovoti su netinkama, nesažininga ir (arba) vienašališkai vieno prekybos partnerio kitam primesta praktika, siūlomoje naujoje direktyvoje nustatomas minimalus draudžiamos nesažiningos prekybos praktikos, taikomos pirkėjų ir tiekėjų vienu kitiems žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo grandinėje, atvejų sąrašas. Taryba teisėkūros procedūra priimamą aktą priėmė po Parlamento pirmojo svarstymo 2019 m. balandžio mėn.

Albert Massot
05/2019

[1]Priimti tekstai, P8_TA(2019)0152.

